

Ese in tóta
Sambat'a.
Pretinlu abon.
in Sibiu pe anu
3 fl. 40 cr., pe
 $\frac{1}{2}$ anu 1 fl.
70 cr.

AMICULU SCÓLEI.

Pentru tóte
provinc. austr.
pe anu 4. pe $\frac{1}{2}$
a. 2 fl., pentru
princ. romane
pe anu 38, pe
 $\frac{1}{2}$ a. 19 piast.

Seminariulu Gherlanu.

Publiculu cititoriu va fi asteptandu, si cu totu dreptulu, cá cineva se descria si starea acestui institutu, productu alu aniloru mai din urma; insa pana acum nu si-a luat nimeni ostenél'a a face acésta. Deci fiindu convinsu a impliní o datoria placuta, voi se incercu in cele urmatóre a corespunde insumi acestei asteptari.

Fundanduse acést'a episcopia pentru romani (precum si a Lugosiului) parte pentru indigint'a romaniloru ce-o suferéu intru acésta privintia de sute de ani, de alt'a parte pentru fidelitatea cea constanta a romaniloru catra cas'a domnitóre Habsburgica, precum si pentru nenumeratele lor merite, cele-au reportatu cu cea mai mare alipire catra bunulu lor monarchu; si rumpan-duse mai bine de 90 parochii din dieces'a Muncaciului (acum a Ungvarului) catra nóua fundata diecesa a Gherlei, cu care acum forméza o diecesa fórte mare, la carea debue multi omeni nutriti de sciintia, cá se póta conduce poporulu romana a acestei diecese la calea salutei: privindu la tóte acestea prébunulu nostru parente si episcopu Joane Alexi, a vediutu cu scopu a intrepasí la locurile mai inalte, spre a midiloci fundarea unui seminaru domesticu, bine sciendu, ca o diecesa atatu de mare si populósa numai prin barbatj bine invescuti cu paliulu scientiei se póte ocarmui, cu succesu bunu, reesíndu la scopulu doritu, si la tient'a propusa: prin energi'a Ilustritateri Sale si a V. Capitulu s'a si fundatu acum trei ani acestu seminaru, adunandusi toti clericii, de pre la tóte seminariile straine, cá asia fiindu inaintea ochiloru Ilustritateri Sale, se póta purtá mai bine grigea de fii sei in tóta privintia. „Pastoriulu celu bunu sufletulu 'si pune pentru oile sale“. Mai incolo grigea cea parintiésca a bunului nostru arhieru in privintia clerului sie'si sufletesce subordinatu se vede si de acolo, caci a stersu primirea „Moralistiloru“, carii pan' acum, necum se descepte poporulu (ne marturisesce sperint'a de tóte dílele), daru mai tare-lu intuneca, neavendu, ma ne fiindu provediuti

cu acelea calitati, care se postescu la unu preotu, carele debue se fia modelulu credintiosiloru sei: »Voi sunteti lumin'a lumiei.«

In anulu antaniu 185 $\frac{7}{8}$, candu s'a fundatu acestu seminaru, numerulu alumniloru fú 32, veniti parte din seminarulu r. c. Satumareanu, parte d'in seminarulu g. c. Ungvarénu, Oradeanu, éra o parte fura gimnasisti absoluti, de pre la gimnasiile Oradeanu, Satu-mareanu, Beusianu, Clusianu si Blasianu. Asia ne adunaremu intre murii unui seminaru nou fundatu, unu numeru frumosu de tineri, ai unei dulce maice, adunati d'in tóte unghiurile unei vechia patria, fii unei maice adeverate si comune, insa crescuti pr'ntre nutrice straine, cati intru atatea forme avému idee despre romani, si starea lor; éra confusiune babilonica intre noi; inse in scurtu tempu au descensu preste noi darulu buneii intielegeri, care pana astadi dureza, si ne nutresce aceea dulce sperantia, ca va durá si pre viitoriu in succesorii nostri.

In urmatoriulu anu 185 $\frac{8}{9}$, se mai inmultí numerulu alumniloru cu cativa, éra acum in anulu curinte (186 $\frac{0}{1}$) formamu unu corpu statoriu din 40 de tineri, carii ne gatímu a luá acésta sarcina a pastoriei asuprane, cá se servímu la altariulu Domnului, si spre desceptarea poporului nostru, cu atatu mai virtosu, caci dela tinerimea, care acum se cresce, si carea vá urmá deacum inainte are poporulu nostru, si intrég'a natiune multu de a asceptá, cá dela nescari surcele tinere, inse bine ingrigite in educatiune, si insuflati cu certintiele tempului de facie, crescuti intru o epoca nóua, in epoc'a luminarei poporului romanu. — Preotii timpulu presinte, si cu deosebire la noi, preotulu nu e numai preotu, ce elu e totu deodata si seculariu, séu mai bine dícundu: preotulu are o misiune dupla adeva: de a se ingrigí de turm'a sa nu numai sufletesce, dar a si in cele lumesci, care atienta la a lui fericire.

Ilustritatea Sa multora sacrificii fú espusu cu fundarea acestui seminaru; insa tóte acestea, cá unu parinte adeveratu si bunu leau suportatu. Unu numeru frumósu si marisoru de carti procurá pre sém'a

institutului, afara de acestea tóte celea debuintióse, si tienutorie de ritulu si beseric'a nóstra orientale; cu adeveratu acestea au custatu un'a suma mare de bani, carii iá sacrificatu Ilustr. Sa d'in alu seu propriu pre sém'a seminariului. Afara de acestu sacrificiu catu a mai datu inca? singuru Ilustritatea sa scie. Cate reparatiuni fura de lipsa in acesti trei ani, si cate alte multe, care tóte se suplinise din banii proprii ai acestui Mecenatu; caci seminariulu a purtá spese mari n'a pututu, fiendu in rea stare in privinti'a materiala.

Prin nefericit'a mórte a vicariului foraneu alu Nausaudului Anchedimu Popu, inca capataremu unu numeru marisoru de carti scientifice, latine, germane, romane si italiene.

Asisiderea si reverendisimii Domni Canonici se jertfescu pentru binele si ferícirea diecesei, luandu sarcin'a profesurei asuprale, si anume:

Reverdisimulu D. Canonicu Joane Anderco, a binevoitu a luá asupra-si propunerea studiului teologiei morale, care in anulu anteu se pertraptá in limb'a latina, si a teologiei pastorale, ambele acum se propunu in limb'a materna, cu o maniera atatu de buna, incatu noi, carii suntemu norocosi a fi ascultatorii acestoru studii, vomu scí totdeuna multumí si versá rogatiuni ferbinti la a Totupotentele Dumnedieu, pentru bunulu nostru profesoriu, care desi apasatu de batranetie, si de morbu, dara, totusi 'si sacrifica puterile pentru de ane nutri cu suculu sciintieloru prin Dsa propuse, nisuinduse cu tóte respuserile ane face pastori buni sufletesci, cá se potemu produce frupte multe si manóse in *cura animarum*.

Rdisimulu D. Can. Stefanu Biltiu, a binevoitu a luá asupra-si sarcin'a de a propune alumnatulul dreptulu canonicu (*jus canonicum*) si istori'a besericésca in limb'a latina, afara de acesta acum de doi ani duce si oficiulu rectoratului, care asisiderea e impreunatu cu multe greutati, pentru unu omu atatu de cuprinsu si in alta privintia.

Rdisimii DD. Canonici, Joane Gulovich si Mihailu Sierhanu inca purtara acésta sarcina in decursulu acestoru doi ani trecuti, si anume primulú fú insarcinatu cu propunerea teologiei dogmatice si ultimulu cu propunerea studiilor biblice, anume archeologi'a, introducerile in ambele testamente, ermenentic'a si esegesulu, tóte in limb'a latina. Dara acesti barbati laudati dupa absolvirea unoru teneri meniti spre acestu scopu, fura mantuiti de acésta sarcina. Loculu

primulu 'lu ocupa m. o. D. Mihaiu Ivascu, rigo-sosatu, alu ultimulu m. o. D. Eusebiu Cartice, teologu absolutu dela universitatea d'in Vien'a, ambii barbati cu eminente insusiri provediuti, si apti de a cuprinde acestu oficiu, punendu unu sacrificiu frumosu, pre altariulu natiunei, dara mai cu sém'a acestei diecesese; cu tóte ca léfa nu e asia, dupa cum aru debuí se fia unui profesoriu jertfitu spre acestu scopu santu si salutariu.

Mai incolo m. o. D. Vas. Popu cuprinde oficiulu de prefectu alu studiiloru dela infintiarea acestui institutu, pre lenga aceea Dsa e profesoriu de limb'a romana si latina, barbatu crescutu in universitatea Pestana, cu celea mai nobile si eclatante insusiri, care se pottescu la unu barbatu de atare conditiune.

Nu potu trece cu vederea neci aceea fapta marétia a Rsmului D. canonicu Sierbanu, caci Dsa a regulatu unu coru formalu d'in alumni, necrutindusi ostenelele sale, a lucratu neincetatu, pana ce tóte cantarele serbatoriloru lea pusu in note, si prin m. o. D. Daniele Napoienu, prefectu alu cantului, lea propusu alumniloru cantareti spre invetiare, cum si alte cantece natiunale, puse pe quartetu si altele.

Acésta-i scurt'a istorióra a nou fundatului seminariu g. c. Gherlanu, carele pre lenga aceea, ca are cu multe greutati de a se luptá, si éca abia e fundatu de 3 ani, si ne cadiura odaile de dormitu (chiliele) victima unui focu inioratu (cu mai multe superedificate) escatu dintr'o culina d'in vecinitate; acésta intemplanca inca inmultí de o parte cugetele bunului archiereu, éra de alta parte cata neindemnare ne casioná si nóue, caci in tóta sér'a si diminéti'a debue se trecemu preste piati'a Gherlei la cancelari'a eppesca, unde ne suntu acum dormitoriele; inse ne mangaie adagiulu „*Omne initium durum*“.

Prelenga tóte acestea bravulu nostru parinte si episcopu d'in respuseri conlucra pentru de a ajunge la o stare mai buna nu numai acestu institutu literariu, dara si toti credintiosii siesi sufletesce subordinati, si in specie a preotiloru; carii 'si ascépta meliorarea ticalosei loru stare, dara si potu asceptá dela acestu barbatu mare, care intru adeveru e meritú spre aceea, si i-jace la animá atatu Ilustratii Sale catu si v. Capitulu Gherlanu, a cresce de aceia tineri diecesei si natiunei, carii se verse lumin'a cea adeverata poporului nostru celui sgudiutu de tóte arpiile seclului.

Speramu deci dela marinositatea Santieniei Sale si a ven. Capitulu, ca luandu in cuviintiósá privire

propunerea studiilor prezintă, voru află cu scopu a ne mai facilită și pre noi încatu-va prin impunerea propunerii unora studii încă în limb'a română, cu atatu mai virtuosu, ca prelungă descrierea lor, care ne rapesece celu mai multu timp, în care amu putea înaintă fôrte multu în strabaterea esenției lor: de alta parte considerandu modulu propunerii studiilor după sistem'a cădiuta, nu-voru află altu-ceva, decatu o conglomerare a tuturor limbilor, și în urma rezultatulu esitu, însă nu acceptatu, e halucinarea tinerilor pre campulu științelor într'o confuziune nespusa de rea. Impregiurările ceru, ma tocma pretindu acum în tempulu prezente cultivarea și perceperea limbii materne.

Folosu multu, progresu înduplecatu aru face tinerimea, candu s'aru propune studiile teologice, desi nu tôte, în limb'a românească, dară baremu celea mai aduncu taiatorie în viaț'a practică. Preotii debue se descepte poporul romanu românesc, era nu latinesce. Noi debue sei damu (limbei) locu de asilu, și sub scutul arepiloru nôstre debue se începă a înflori, și a se respândi la totu romanulu bine simțitoriu, carui astadi limb'a are ai fi mai pre susu de tôte.

Gherța, în Maiu 1861.

J. V. Filipașu.

Intocmirea scôlei.

(Urmare.)

După cele premise ajungemu la tem'a nôstră și spunemu mai anteiu, ca prin întocmirea scôlei voimă a întielege aici cea internă. Despre cele din afara ale scôlei am vorbitu ceva pe scurtu și în anul trecut (pag. 326).

La totu lucrulu, candu 'lu începemu avemu d'ă luă mai anteiu în vedere scopulu. Asiă e și cu scôl'a. Pentru fiacare clasă, și în clasă pentru fiacare despartimentu este a se fipsă unu scopu, ca adică catu de departe are d'ă merge fiacare din acele într'unu restimpu anumitu? Numai după ce țient'ă acêsta s'ă ajunsu în toti ramii instrucțiunei, scolarulu se promovă în altu despartimentu ori altă clasă, și numai casuri cu totul extraordinarii potu a iertă o abatere dela regul'a acêsta. În scôlele unde fiacare clasă-si are invetiatoriului seu, fiacare invetiatoriu are se cunôsca, afara de scopulu clasei sale, și cela alu clasei mai superiôre și alu celei inferiôre, că dela cei nou-priimiti în clas'a sa se nu pretinda nici asteptă pré multu ori pré puțin, și că pe

cei esitori din clas'a sa sei pôta astfelu pregăti, precum cere clas'a următoare mai înaltă.

La împartirea clasei în despartieminte invetiatorulu va luă privire la etatea eleviloru, la obiectele de invetiatură și la aceea, că tôte despartiemintele și toti scolarii se pôta fi pururea ocupați într'unu felu său altulu. Este bine, pe-catu vor iertă și alte împregiurări, că cei de unu despartimentu se nu fia tare deosebiti în vîrstă. Despre obiectele de invetiatură trebuie notatu, ca în clas'a anteia, a începătoriloru, celu d'anteiu și mai însemnatu dintre ele este citirea, că basă a tuturor celorlalte. Relativu la acêsta împartimă dară clas'a anteia d. e. în trei despartieminte: în alu celora, cariî invetia a citi; în alu celor'a, cari se deprindu în citire; și în alu celora cariî știu citi. Este bine, că celelalte obiecte se ni le împartimă cam asiă, că se nu facemu și pentru ele alte despartieminte. În scôl'a populară, unde primirea și promovarea va fi regulată, unde obiectele de invetiatură fără de aceea nu sunt multe și unde copiii primescu invetiatur'a loră dela unulu și același invetiatoriu, acolo o asemene unitate a despartimenteloră de regulă se pôte usioru realiză. Anume prin aceea se usiereza multu ocupatiunea scolariilor în tacere și supraveghierea loră, și totu odată se încungiura urțiôs'a schimbare de locuri, care conturba și rapesece atatu timp.

Avendu asiă despartieminte deosebite de baiati deosebiti în etate, în puterea întielegitivă și în cunoscintie, docintele va trebui de multe ori a duce mai departe p'unu despartimentu, era pe celelalte a le ocupa în tacere. Acêsta va fi cu atatu mai necesariu, căci despartimentulu de josu și de mijlocu alu celoru mici are de a fi de multe ori ocupatu numai unu partrariu său o jumătate de ôra, dacă este că se nu obosésca.

Că ocupatiuni în tacere se potu întrebui mai cu sama scrierea și calculatiunea (socoțela). Descrierea din Abedariu ori cartea de lectură său și de pe tablă, compararea numeriloru, calcularea de exemple mai mici și mai mari, scrierea liberă ori reproducțiunea scripturistica a lectiuniloru citite și explicate etc. etc., sunt materiile acele, fără de care n'are se remana nici unu despartimentu, candu invetiatorulu se ocupa cu altulu. Și invetiarea de rostă de poesiôre usiôre, sentintie biblice etc. pôte servi de mijlocu de ocupatiune tacută; din contra este fără scopu, a dă despartimentulu celui mai de josu se se ocupe în tacere cu citirea din abedariu. Cea mai bună ocupatiune a celoru mici este

scrierea si desemnul; si celu mai bunu invetiatoriu este, in acarui scóla nicicandu nu remane vr'unu baiatu fara de ocupatiune corespondietóre si folositoare.

De ocupatiunile in tacere, care adica nu se facu nemidilocitu prin cuventulu docintelui, se tiene si deprinderea celoru mici in citire etc. sub privighiarea si ajutorarea unui scolariu mai mare. Acésta ajutorime e insemnata atatu pentru scopulu educativu, catu si pentru celu instructivulu alu scólei, si docintele va face bine, daca o va aplicá indata dela inceputulu activitatii sale.

Se nu ne sparie intru nimic'a tém'a de o inveliela si neliniste ce s'ar putea nasce in scóla prin mai multi instruitori si priveghitori, pentruca daca copii vor fi deajunsu ocupati in totu timpulu, tóte se potu delaturá. Cu catu mai tare unu copilu va fi aduncitu in lucrulu seu, cu atatu mai pucínu va fi conturbatu de vecinii sei. Antei'a intiparire e in sa aici de mare insemnate si invetiatorulu tineru este in mare raticire daca crede, a-si castigá iubirea si respectulu scolariloru sei la inceputu prin aceea, ca le va privi tóte printre degete si va fi celu mai blandu, iertandule nerenduelile, nesupunerea, lenea, cerbici'a etc. Mai tardiu candu se va vedea silitu a intinde frenel, aceiasi scolaru vor luá acést'a in nume de mai reu, cá candu elu ar fi fostu dela inceputu asiá, si ei vor privi in acésta maniera capritiu si despotie, din care va resultá apoi repumnantia. Inca din dio'a cea d'anteiu invetiatorulu se-si intocmésca procedele asiá, cá se póta a remanea loru totdeun'a consecuentu si se nu-i mai trebuésca a-si retrage séu a mai adauge nimica; inca din antei'a di elu se asigureze tienerea unei ordine strinse si a unei discipline sanetóse, care invétia a respectá legea si pe legedatorulu. Elu s'arate de aceea, ca si elu insusi sta sub o lege si o urméza, dara apoi se se si póte cu rigorosie mare catra sine insusi dupa planulu de prelectiune fipsatu. Planulu acesta este a se compune astumodu, cá numerulu óreloru de invetiatura se fia pe septemana intre 26 si 32, din care 3—4 vinu inaintea amedii si 2 pe dup'amediu in fiecare di de scóla, afara de Mercuria si Sambat'a dup'amediu, care remanu de ferii. Docintele la impartirea óreloru, dac'a are voia libera in acésta, are d'a se intocmi asiá, cá lectiunile, care pretindu mai mare activitate a tinerimei, se cada in órele inaintea amedii, éra deprinderile scripturistice si lectiunile si ocupatiunile ce privescu mai multu memori'a suntu a se pune pe órele dup'amediu. Órele de religiune si istoria

biblica trebuie pe tóta 'ntemptarea a se tienea inaintea amedii si incatu e cu putintia inca in primele óre ale dílei. Despartiemintele cele mai de josu, anume copii, cari inca nu ambla tocma d'unu anu la scóla, nu trebuie instruiti préindelungu directu de catra invetiatoriu; la cei mai mici o jumetate óra este celu mai lungu timpu de ocupatiune ne 'nterrupta. Asemeni si la celelalte dóue despartieminte proportiunea între instruire si exercitiu va nasce trebuinti'a de schimbari de cate o jumetate óra a lectiuniloru. La calculatiune nu e de lipsa o schimbare a lectiuniloru, ci numai o schimbare între indireptare (invetiare) si deprindere si se potu instruí si ocupá tóte despartiemintele deodata, mutandu ocupatiunea si instruirea pe rindu. Planurile de lectiune intocmite cu pré multa maiestria nu s'a pré aratatu a fi practice; o compunere catu mai simpla e totdeun'a cea mai buna. A statoru unu asemenea planu de lectiune, care se fia aplicabilu in tóte casurile si impregiurarile, este cu neputintia. Totu invetiatorulu ilu vá compune mai bine dupa referintiele in care se afla.

E fórté de recomandatu, cá tinerulu invetiatoriu se póte unu diariu, in care elu insémna acuratu ceea ce a invetiatu pe fiecare despartimentu in tóta dio'a si ór'a. Acestu diariu i vá usurá lui multu progresa treptata; tienerea in vedere a totului si darea socotelii sale,— si dup'unu anu de díle nunumai i va infaciosiá unu cursu de invetiatura completu, ci i va fi si unu consultoru pentru intocmirile viitóre.

Sunt scóle, care se cercetédia d'unu asiá numeru mare de copii, incatu docintelui i vine fórté cu greu a regulá proportiunea între exercitiu si instruire dírepta, si greutatea acésta se maresce de multe ori prin aceea, ca incaperile scólei sunt prea anguste. In casulu din urma este bine a introduce „scól'a de jumetate de di,” adica cá inainte de amediu se vina numai copii cei mai marisiori la scóla si dup'amediu numai cei mai micuti. Acésta scóla despartita in sa se fia numai o abatere dela regula, numai in casuri neincungiurabile se se intocmésca, si numai cu invoierea autoritatiloru scolastice.

Docintele are se nasuésca, cá tóta ordinea si intocmirea interna a scólei se se manueze astumodu, precum cere seopulu instructiunei si a vietii scolare. Tóte acele seversiri si ocupatiuni, care sunt nedespartibile de viéti'a scolara, cum: impartirea penelor si cartiloru, curatirea tabeloru, venitul si mersulu singuratiloru cum si a despartieminteloru intregi etc., tóte aceste sunt a se regulá strinsu si in ordine

nescimbabila, cá scopulu scólei prin aceea se nu se gresiésca. Tocma din aceste bagateluri parute si din spiritulu, cu care se observa si conducú, se póte conchiude mai multu si mai bine la harnici'a docintelui si la bunatatea scólei, decum ar cugetá si crede nescine. Tóte maiestriile unei metóde inca asiá de minunate, nu vor putea acoperi slabitiunile, pe care le va vedí docintele prin neregulatitate, neorenduéla.

Inca si intrebuintierea intielépta a spatiului scólei nu e de nebagatu in sema pentru unu docinte. Pe unu copilu are a se socoti unu spatiu celu pucinu de 6 urme patrate asiá, cá o incapere de scóla destinata pentru 100 copii trebe se fia celu pucinu de 600 urme patrate de spatiósa. Insa, fiindca casele de scóla nu crescú cu copii, de multe ori trebe a ne imdestulí si cu spatiu mai pucinu si atunci investiatorulu are numai se calculeze bine, in ce rindu se puna mai bine bancile de scóla, spre a castigá locu si lumina si totusi se faca posibilu a se putea apropiá catu mai bine de singuriti, spre a le impartí si luá insusi tablele si cartile etc.

(Vá urmá.)

Materiale de instructiune.

Istori'a romana nationala.

(Urmare.)

§. 10. Institutiunile lui Stefanu I.

Stefanu a demandatu, cá totu magiarulu se se boteze si a fundatu 10 episcopate si mitropoli'a din Strigonu. In curtea s'a a facutu diregatori nalti: Palatinu, jude de curte tesauriaru etc. Populatiunea a impartit'o in nobilime si plebe: éra din nobili a fundatu 3, ordini: Prelati, magnati, si nobili comuni. Tiér'a a impartit'o in comitate (60—72). — De „liberi“ se dícea, locuitorii innascuti, si óspetii straini. — Erá si multi sclavi.

§. 11. Regii Petru. Aba. si Andreiu I. 1038—1061.

Petru din famili'a burgundíloru, a implutu Ungari'a cu diregatori straini, si pentru acést'a magiarii l'au depusu, si regele fuge. — In loculu lui ajunse (1041) Aba Samuila, dar

necajindu si mai reu pe magiari, acestia ceru ajutoriu dela Enricu, carele vine, 'i bate, si incoronéza de nou pe Petru, panace pe Ab'a 'lu ucidu magiarii in lupta. Petru nici acuma s'a purtatu mai bine, pentru ce magiarii ucidu pe toti diregatorii straini, si rechiama pe Andreiu din Poloni'a. — Acést'a venindu cu rusii in tiéra — unde paganismulu furiosu stricá bisericele si omorá pe episcopi — renaltia crestinismulu. — Mai tardiu pere in o bataia purtata cu fratele seu Bel'a.

§. 12. Regii Bela I. Solomonu. Geza I. si Ladislau I. 1061—1095.

Bela s'a silitu cá se reintroduca sistem'a santului Stefanu, insa paganismulu i-a mai statu in contra. Fiii lui au chiamatu pe Solomonu (1063) fiulu incoronatu alu lui Andreiu I., cerendu a treia parte din tiéra de unu ducatu pentru ei. Acést'a a fostu sementi'a unui resboiu civilu, in care Solomonu 'i perde tronulu, si 'lu cuprinde Geza I. (1074). Romanii din Ardélu, sub comand'a unoru treiveri, batu pe Ozulu generalulu lui Giula si intra pela Mesesiu in Ungari'a. — Geza vediendu ca si Enricu, si pap'a (Gregoriu 7le) se amesteca in cauzele lui, vre se depuna domni'a, inse móre mai curendu. — Mai marii tierei chiamara atunci pe Ladislau I. (1077), carele avú necasu multu cu detronatulu Solomonu, deórece acést'a chiama pe Cutescu din Ardélu cá se-i ajute, promitiendu-i Ardélulu de mostenire. Cutescu vine dar Ladislau 'lu pefuga dimpreuna cu Solomonu. — Ladislau móre in 1095 cá unulu dintre cei mai buni si mari regi ai Ungariei. —

§. 13. Regii Colomanu. Stefanu II., Bela II. si Geza II., 1095—1161.

Colomanu a intrecutu cu cultur'a sa spiritulu timpului seu, si pentruca atacá prejudetiele érá calumniatu. A fostu silitu cá o tabera de cruceféri cu arm'a se o aduca in ordine, deórece pradá tiér'a. In contra rusiloru s'a luptatu cu perdere; dar la amédiu a cuprinsu Dalmati'a (1103). Fiulu seu Stefanu II. (1114) a domnit sub tutela, si starea patriei a decadiutu prin resbóiele cu Venetianii, rusii, Austriacii si imperatulu grecu. — Bela II. (1131) érá cu sufletu bunu, insa deórece Colomanu i-a scosu ochii, Ilon'a muierea

sa a gubernatu mai multu decat elu. Peste unu anu a fienutu dieta in Aradu, unde a ucisu 68 de magnati, cá si causatorii orbiei lui. — Gez'a II. (1141) avea mare potca cu Borics-fiulu lui Colomanu, cá si cu unu pretindietoriu de tronu si cu imperatulu Emanuila Comneiu, cu care a facutu pace. Gez'a in 1143, aduce din Flandri'a si alte parti a Germaniei pe sasi in Ardélu, si le da privilegii mari. Prin coloniele acéste a ajutatú industri'a.

§. 14. Stefanu III., Bela III., Emericu si Andreiu II. 1161—1235.

Sub Stefanu III, se nascú unu resboiu civilu pentru ocuparea tronului, ce fú aপরতú cu eroicia si in contra lui Emanuilu I, Comnenu. Bela III. (1173) a fostu crescutu in Constantinopoiu, si de aci a venitu se cuprinda tronulu. A preajutatú interesele Bizantiului si pentru acésta fú uritu de ai sei, dar cu purtarea s'a cea buna i-a impecatu A estinsu cerón'a si peste Galici'a, a recuperatu Dalmati'a, a fundatu cancelariatulu. — Emericu (1196) delocu a purtatú resboiu cu fratele seu Bela, pe carele mai peurma 'lu inchise. Andreiu II. (1205) seu ierusalimianulu a implutu tiér'a cu diregetori straini, si natiunea s'a demoralisatu, éra elu a mai resipitu si din bunurile coronei. — A purtatú resboiu in Palestin'a si renturnandu a aflatu tiér'a in misieli'a cea mai mare.

1215. In Ardélu érá voda Radu Negru, si cá Hercegu pe Almasiu si Fagarasiu, si a trecutú in Romani'a, si la Campulu Lungu si-a facutu curti si manastire in acestu anu. Elu fundéza principatulu Romaniei.

Regele Andreiu II., in 1222. da unu privilegiu pentru nobilii magiari si romani. In anulu urmatoriu intaresce o diploma, prin carea s'a luatú dela romani nesce pamentu pela Alut'a, si s'a datú monasterului din Chertiu. In 1224 da sasiloru libertati mari si comite in Sibiniu, si li da dreptu cá se se folisésca de padurea romaniloru in comunu, cá si sasii se aiba asemenea libertate cá romanii.

Regele a datú calariloru jerosolimitani tiér'a Bersei, cá se apere Ardélulu in contra

cumaniloru (romaniloru) de peste carpati, si a facutu cincii cetati, dar pentru acésta romanii totu mai cercara a neveli.

(Vá urmá.)

Inlesniri pentru calcululu mintealu (Kopfrechnung).

Unu fiorinu are 100 cruceri, si se póte imparti:

a) in jumetati ($\frac{1}{2}$) de fiorinu de cate 50 cruceri,	
b) » patrare ($\frac{1}{4}$) » » 25 »	
c) » dieceri » » 10 »	
d) » cinceri » » 5 »	

1. Cati cruceri va costá o bucata (stiucu, darabu de unu ce) d'atate ori cincii cruceri (séu cinceri) va costá 5 bucati. D. e. Unu cotu de panza se vinde cu 42 cruceri, cu catu se vinu 5 coti?

Resolvare: 5 coti se vinu cu 42 cinceri séu 2 f. 10. cr., caci $42 \cdot 5 = 210$.

2. Cati cruceri va costá o bucata, atati dieceri voru costá 10 bucati. D. e. Unu pundu de cafea costa 64 cr., catu am avea se platimu pe 10 $\mathcal{Z}$?

Resolv. Daca unu pundu costa 64 cr., atunci 10 pundi vor costá de diece ori atata, $64 \times 10 = 640$ cr. = 64 dieceri = 6 f. 40 cr.

3. Cati cinceri pe o bucata, atate jumetati de fiorinu pe 10 bucati. D. e. O legatura de pene costa 25 cr., catu vor costá 10 legaturi?

Resolv. Daca o legatura costa 25 cr., adica 5 cinceri, atunci 10 legaturi vor costá de 5 ori 10 = 50 cinceri, care facu $\frac{5}{2}$ fiorinu séu 2 $\frac{1}{2}$ f.

4. Cati dieceri o bucata, atati fiorini 10 bucati. D. e. Unu pundu de peru de calu se vinde cu 1 f. 20 cr., adica cu 12 dieceri; órecui i trebuie in sa 10 $\mathcal{Z}$, catu are se platésca?

Resolv. Daca pundulu costa 12 dieceri, atunci 10 $\mathcal{Z}$. voru costá totu atati fiorini adica 12, caci $10 \times 12 = 120$.

5. Cati cruceri o bucata, atati dieceri si cinceri 15 bucati. D. e. O duzina de pene se vrinde cu 18 cruceri, catu ne vor tienea 15 duzine?

Resolv. 15 duzine ne voru tienea anteiu 18 dieceri, care facu 1 f. 80 cr. si apoi éراس 18 cinceri, care facu 90 cruceri; 1 f. 80 cr. si cu 90 cruceri facu 2 f. 70 de cruceri.

6. Cati cinceri o bucata, atati fiorini 20 de bucati. D. e. Unu copu de spiritu se vinde cu 45 cr., adica cu 9 cinceri, cu catu se vinu 20 de copuri séu $\frac{1}{2}$ vadra austriaca?

Resolv. 20 de copuri vor costá 9 fior., caci atati cinceri costa unu copu.

7. Cati cruceri o bucata, atate patrare de fiorini 25 bucati. D. e. Daca pundulu de sare costa 12 cr., cum de scumpu va fi $\frac{1}{2}$ de centinariu (maja), séu 25 de ℥ ?

Resolv. Unu patrariu de centinariu va costá 12 patrare de fiorinu, care facu 3 fiorini.
(Vá urmá.)

Varietati.

Umbreloru

lui

JOANE LEMÉNYI de EADEM

Episcopulu gr. - cat. alu Fagarasiului, adormitu in $\frac{28}{3}$, 1861.

„Cesset post fata livor.“

Oh Mus'a mea iucunda! descende 'n asta vale,

La riulu sierpuinte, sub dafnulu umbrosu;

Incinge lauru verde pe frunteati virginale,

Scitandu schintea dieina in peptumi luptuosu.

Se 'naltiu sunuri doióse, se dau ecou potinte

Dorerei unei ginte, ce-atafu a suferitu;

Si astadi vérsa lacrimi cá mama patiminte

La pétr'a mormentale a fiului iubitu . . . . .

Candu stéu'a renvierei cu radie aurie

Descépta spre viétiá pre-acestu strabunu poporu;

Candu sinui palpitéza de-o mandra bucuria,

Plutindu intru sperantia la-unu dulce venitoru:

Crudelu ne 'nfranse peptulu ursit'a-invidiósa,

Rapindu din bratiulu nostru unu spiritu generosu:

Precumu unu fulgeru rapedu in tempuri visculóse

Infrange totu, ce-atinge in sborui furiosu.

Joane de Leményi. Pastoriulu memorinte

Cadiu de areulu mórtéi in umbr'a de mormentu:

Cadiu! intocma cá candu o volbura vuinte

Esmulge cedrulu nobilu, isbindulu la pamentu.

In elu perduse astadi natiunea-ne strabuna

Unu geniú de-amirare, unu stelpu de ajutoriu;

Sionulu, religiunea o mandra a ei columna,

Ér' voi misiei, si - orfane unu tata nutritoriu!

Sub care s'a luptatu e: stindardulu de dreptate,

Prin negrele fiintie cu - intrigi amerintiati;

Dar' elu pasi pe - arina cu sentiure curate,

Cu cente de Caribde dandu bratie de barbatu!

„Marirea natiunale“! a fostu devis'ai santa;

Se 'nvia gintea cara — optá cu - unu dulce doru

Suspinele erupte din anim'a lui blanda

Au fostu resunulu gelei acestui bravu poporu!

Ce mandra e viéti'a, candu omu' — in asta lume,

Se lupta, suda pentru iubitu poporulu seu;

Candu si de-acestu ingrato ei uita a lui nume,

Nu cade 'n desperare, ei crede 'n Dumnedieu!

Nutrei si tu - o sperantia de-o tiéra mai marita

In ceruri, unde pere suspintulu gelitoriu;

Credeai, ca ginteati scumpa de secle parasita

O - ascépta - unu tempu lucinte, unu dulce venitoriu

De ce mersesi dar' astadi oh spiritu esaltate!

Candu piele sufragia in ceru s'au ascultatú?!

Candu dupa - atate patimi, viforu, si tempestate,

Traiesce - o era nóua poporulu lapedatu?!

Da 'ncéta Musa trista! cu bocea ta cainte

Se nu turbi pacea lina, si visulu din mormentu!

Elu merse-a duce scirea **aurorei** stralucinte

Stramosiloru carunti, cari repausa in pamentu!

Dormi dar' in liniscire barbatu prefericite!

Ce-ai fostu Parinte, radiemu la - unu populu patimitu;

Si pana asta ginte cu plete despletite

Esunda lacrimi triste la corpulu teu recitu:

Tu susu in raiu adóra diein'a — Atotopotintia,

Ce-a disu numai: „se fia“! si tóte s'au facutu;

Cá — celui ce de secle suspina 'n suferintia —

Sei dea fericire — **Romanului cadintu !!!**

Vien'a, 26. maiu 1861.

Justinu Popfiu.

Din scriptele lui Yung.

(Urmare.)

Subt unu chipu séu altulu, toti ómenii se impartesescu din durerile maicei lorú. Durerea este cea d'anteiu mostenire ce mum'a crediesce fiululu seu indata dupa nascere-i. Omule! cu durere te-ai nascutu, cu chinuri voi seversí caletori'a ta si cu intristatiune vei muri, daca cugetulu teu nu e curatu.

A! . . . ce multime de rele apasa omenirea! Res-boiu, fómete, ciurma, vigelii, focu, vulcani, tirani, imparecheri, cutremuru, navalescu un'a dupa alt'a séu mai multe deodata asupra ticalósei omeniri si sfasie prad'a lorú, cá candu n'ar avea in sine indestule cause de intristare, si n'ar fi firesce indestulu de slaba. Aci ómeni lipsiti de lumina, ingropati de vii in aduncurile pamentului, uita ca este unu sóre; pe mari fiintie ce se socotescu nemuritóre, cá despotulu lorú, se lupta in contra venturilorú, despica valurile si nu dobendescu altu decatu desperarea, vedienduse pe totu minutulu aprópe a se face prad'a pescilorú. Altii éra nu pentru interesulu omenirei, ci numai pentru uritiósele patimi a 2 séu 3 fiintie incoronate, se ducu cu orbésca multiamire

spre jungiare, si batu in contra celoru ce nu i-au vatematu vreo data, nici au cugetatu vr'unu reu pentru densii. Vede-i cum alérga din marginile pamentului, ce schintee de focu esu din invapaiatii loru ochi, cum invertescu ucigatorulu feru si cum se serguescu a se daraponá unulu prealtulu: si pentru ce? Dóra cá se fia fericitu? Nu! ci numai pentru unu nume de fumu . . . pentru marire! . . . Ach! . . . vedi aci capete fara trupuri, dincolo trupuri fara capete, mai la vale picióre, mai incóce mani si pretutindenii parae de sange nevinovatu! . . . Vedi pe acesti eroi fara mana intindiendu pe ceealalta se céra mila dela aceia, pe carii au aparatu si i-au scapatu de periculu. — Dara intórceti fati'a de acésta scena sfesietóre si privesce bólele cele nevindecabile navalindu usupra unei multimi de desperati, carora nu le lasa alta scapare, decatu mormentulu. Vedi tu aceste gramedi de trupuri neinsufletite ce spitalurile gematóre asverle afara din sinulu loru? Aruncati ochii pe o alta multime de nevindecati, carii se indésa la portile spitalurilor cá se dobendésca locul celoru morti. Cati nenorociti pe cari resaritulu sórelui i-a vediutu intru desfatare si imbelsugari de tóte, acum, dupa apusulu dílei loru cei frumóse alérga se inmúltiésca gemetele spitalurilor, si inca, sermanii, nu sunt ascultati! . . . Avutilor! candu ve simtíti saturati de placeri, candu órele sboru far' de a putea se ve mai aduca vre o desfatare nóua, candu paharulu celu dulce alu amagiriloru s'a desiertatu pentru voi, veniti . . . la aceste locasiuri ale patimirei; deschideti manile vóstre, insufletíti nenorocirea ce este aprópe a se face jertfa seraciei, si castigative unu isvoru nou de placeri, ce asémene pe omu cu Dumnedieirea. Dar nu! . . . inim'a vóstra s'a impetritu; suspinurile fratiloru vostri facu pentru voi o armonia placuta, in midiloculu careia inaltati fara rusine templulu desfrenarii; mórtea ve pendesce la usi'a templului; mane veti fi tierena . . . tierena! stati! . . . . inca mai e timpu; facerile de bine potu rescumperá asupririle vóstre si binecuventarea patriei ve va deschide portile nemurirei!

* Carticic'a pentru tinerimea scolara de D. N. Andreeviciu intitulata „Datorintiele prunciloru,“ de care amintiramu intr'unulu din Nrii trecuti, costa 35 cr., si se póte trage d'ad reptulu dela autorulu séu din Sibiiu prin libreriulu S. Filtsch.

Insciintiare.

In decursulu jumetatei anului acestuia, precumu si a altora, vá esi unu almanacu umoristico-satiricu cu mai multe ilustratiuni sub titulu de: „Tuti-fruti“. Elu vá cuprinde in sine: poesii, novele si anecdote comice, frescove, umorescuri, satire, ironii si ilustratiuni politico-satirice. Acestu tomu de jumetatea anului acestuia vá stá din 6 brosiure, fiacarea brosiura stata-tória din 2 cóle.

Brosiur'a prima vá esi cu capetulu lunei Iuliu, a dóu'a cu capetulu lunei Augustu si asia mai departe la totu capetulu unei lune o brosiura.

Abonamentulu pentru totu tomulu intregu se face cu 2 fiorini in valuta austriaca. Banii au se se tramita tipografulu din Pest'a Gustav Emich, éra laboratele, care se voru remunerá la esirea loru, subscribulu la universitate.

D-loru colectanti dupa 6 esemplare vá amblá unulu gratisu. —

Lips'a unui organu umoristico-satiricu noi — romanii din Austri'a — de multu o sentiemu, pentru aceea cugetamu, a nu fi de pefugata ocaasiunca deschiusa; ci se faca totu insulu catu póte, cá se avemu sperare in ajutoriulu ceriului!

Pest'a, 10. maiu 1861.

Bucuru Risulea,
juristu.

Ofertu publicu.

Onorat'a directiune gimnasiale gr. cat. din Blasiu are inca de a priimi dela Dsa Gregoriu Silasí din Vien'a 23 de fioreni si 20 de cruceri in valuta austr., cá sacrificiulu adusu pe altariulu museului Blasianu, din edarea brosiurei prime a „Povesciloru“ populare.

Pest'a, 12. maiu 1861.

Emericu B. Stanescu,
drituriannu.

Succesulu concursulu alu 2-lea de povesci populare.

Concursulu alu 2-lea de povesci populare, enuntiatu in numerulu 24 a fóiei pentru minte scl. din anulu trecut, s'a inchiusu. La elu a concursu cu povesci numai Dsa docintele din Govasdi'a P. Chinesu, ca ceialalti au tramisu in locu de povesci, anecdote, datine, similituri, proverbiu si balade. Povescile tramise de Dsa P. Chinesu, cu numerulu 6, care tóte sunt sub tipariu in brosiur'a 2-a de „Povesci populare,“ aflendu-se tóte bune, s'au remuneratu cu 4 fior. in v. a. Acést'a suma se tramite, dupa poft'a Dsale, fundulu Gazetei.

Anecdotele, datinele, similiturile, proverbiile si baladele tramise cu acést'a ocaasiunca, precumu si cele tramise mai de multu, se voru luá inaintea concursulu loru cunoscendu din fóiele nóstre.

Pest'a, 2. maiu 1861.

Em. B. Stanescu, drituriannu.